

“SIYOSIY KOMMUNIKATSIYA JARAYONLARIDA IJTIMOIIY SHERIKLIK MEXANIZMLARINING SAMARADORLIGI: O‘ZBEKISTON TAJRIBASI”

Faxriddinov Furqat Farxod o‘g‘li
Xoshimov Quvonchbek Odiljon o‘g‘li

O‘zbekiston Milliy universiteti
Ijtimoiy fanlar fakulteti
Siyosatshunoslik yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

To‘xtaev Bobur-Mirzo Avazovich

O‘zbekiston Milliy universiteti
Ijtimoiy fanlar fakulteti
Siyosatshunoslik kafedrasida katta o‘qituvchisi, PhD
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19480603>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-aprel 2026 yil
Ma‘qullandi: 07- aprel 2026 yil
Nashr qilindi: 09- aprel 2026 yil

KEY WORDS

siyosiy kommunikatsiya, ijtimoiy sheriklik, fuqarolik jamiyati, jamoatchilik nazorati, raqamli kommunikatsiya.

ABSTRACT

Mazkur maqolada siyosiy kommunikatsiya jarayonlarida davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi ijtimoiy sheriklik mexanizmlarining samaradorligi O‘zbekiston tajribasi asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda siyosiy kommunikatsiya va ijtimoiy sheriklikning nazariy asoslari yoritilib, ularning o‘zaro bog‘liqligi ochib beriladi. Shuningdek, O‘zbekistonda ijtimoiy sheriklikni amalga oshirishning zamonaviy mexanizmlari, xususan jamoatchilik nazorati va raqamli kommunikatsiya vositalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida ijtimoiy sheriklik samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqiladi.

Zamonaviy siyosiy tizimlarda davlat va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro muloqotning samaradorligi siyosiy boshqaruvning muhim mezonlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, globallashtirish jarayonlari, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda fuqarolik faolligining ortib borishi sharoitida siyosiy kommunikatsiya jarayonlari yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. Bu borada nemis faylasufi Yurgen Xabermas o‘zining “Kommunikativ harakat nazariyasi” asarida siyosiy tizim legitimligi ochiq muloqot va jamoatchilik ishtiroki orqali shakllanishini ta’kidlaydi¹. Shu jihatdan davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi ijtimoiy sheriklik mexanizmlarining samarali ishlashi siyosiy tizim barqarorligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Bugungi kunda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan demokratik islohotlar jarayonida davlat va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarni yangi sifat bosqichiga olib chiqish, fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi ishtirokini kengaytirish hamda jamoatchilik nazoratini kuchaytirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o‘zining “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi” asarida fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish va ularning davlat boshqaruvidagi rolini oshirish zarurligini alohida

¹ Xabermas Y. *Kommunikativ harakat nazariyasi*. – Boston: Beacon Press, 1984. – 112-b.

ta'kidlaydi². Shu nuqtai nazardan, siyosiy kommunikatsiya jarayonlarida ijtimoiy sheriklikning o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Siyosiy kommunikatsiya va ijtimoiy sheriklik masalalari xorijiy olimlar tomonidan ham keng o'rganilgan. Xususan, amerikalik siyosatshunos Robert Putnam "Demokratiya samaradorligi: zamonaviy Italiya tajribasi" asarida fuqarolik jamiyati institutlari va ijtimoiy ishonch davlat boshqaruvi samaradorligining asosiy omili ekanligini asoslab beradi³. Shuningdek, Gabriel Almond va Sidney Verba "Fuqarolik madaniyati" asarida fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi faolligi ijtimoiy sheriklikning muhim sharti ekanligini ta'kidlaydi⁴. Mazkur tadqiqotning maqsadi siyosiy kommunikatsiya jarayonlarida davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi ijtimoiy sheriklik mexanizmlarining samaradorligini O'zbekiston tajribasi asosida tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun siyosiy kommunikatsiya va ijtimoiy sheriklikning nazariy asoslarini o'rganish, ularning o'zaro bog'liqligini aniqlash hamda amaliy mexanizmlarning samaradorligini baholash vazifalari belgilab olindi.

Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekistonda siyosiy kommunikatsiya jarayonlari hamda davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi munosabatlar tizimi tanlangan. Tadqiqot predmeti esa mazkur jarayonlarda ijtimoiy sheriklik mexanizmlarining amal qilish xususiyatlari va ularning samaradorligini oshirish yo'llaridan iborat.

Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda siyosiy kommunikatsiya jarayonlarida an'anaviy va raqamli muloqot shakllarini uyg'unlashtirish asosida ijtimoiy sheriklikni rivojlantirishga oid yondashuvlar asoslab beriladi hamda fuqarolik jamiyati institutlari ishtirokini kengaytirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili

Siyosiy kommunikatsiya va ijtimoiy sheriklik masalalari zamonaviy siyosatshunoslik fanida keng o'rganilgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu muammoga oid ilmiy qarashlar G'arb, MDH va mahalliy olimlar tomonidan turli nazariy yondashuvlar asosida tahlil qilingan. G'arb siyosatshunoslik maktabida siyosiy kommunikatsiya va davlat-jamiyat o'rtasidagi muloqot masalalarini chuqur tahlil qilgan olimlardan biri Yurgen Xabermas hisoblanadi. U o'zining "*Kommunikativ harakat nazariyasi*" asarida demokratik jamiyatlarda siyosiy qarorlar legitimligi ochiq muloqot, bahs va jamoatchilik ishtiroki orqali shakllanishini asoslab beradi. Xabermas konsepsiyasiga ko'ra, davlat va jamiyat o'rtasidagi samarali kommunikatsiya ijtimoiy barqarorlikning muhim sharti hisoblanadi.

Amerikalik siyosatshunos Robert Putnam o'zining "*Demokratiya samaradorligi: zamonaviy Italiya tajribasi*" asarida fuqarolik jamiyati institutlari va ijtimoiy ishonch darajasi davlat boshqaruvi samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Uning fikricha, ijtimoiy kapital va fuqarolik faolligi yuqori bo'lgan jamiyatlarda davlat va jamiyat o'rtasidagi hamkorlik samaraliroq shakllanadi. Bundan tashqari, Gabriel Almond va Sidney Verba o'zlarining "*Fuqarolik madaniyati*" asarida fuqarolarning siyosiy madaniyati va ularning siyosiy jarayonlardagi ishtiroki ijtimoiy sheriklikning asosiy omillaridan biri

² Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 394-b.

³ Putnam R.D. *Demokratiya samaradorligi: zamonaviy Italiya tajribasi*. – Princeton: Princeton University Press, 1993. – 36-b.

⁴ Almond G., Verba S. *Fuqarolik madaniyati*. – Princeton: Princeton University Press, 1963. – 356-b.

ekanligini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, siyosiy ong va fuqarolik faolligi yuqori bo'lgan jamiyatlarda demokratik institutlar barqaror rivojlanadi.

MDH davlatlari olimlari orasida siyosiy kommunikatsiya va ijtimoiy sheriklik masalalarini o'rganishda A.I. Solovyovning ilmiy ishlari muhim ahamiyat kasb etadi. U o'zining "*Siyosatshunoslik: siyosiy nazariya va siyosiy texnologiyalar*" asarida siyosiy kommunikatsiyani davlat va jamiyat o'rtasidagi axborot almashinuvi hamda manfaatlarni muvofiqlashtirish mexanizmi sifatida talqin qiladi⁵.

Mahalliy olimlar orasida X. Xoliqov va M.Z. Toshpo'latovlarning tadqiqotlari alohida e'tiborga loyiqdir. Xoliqov o'zining "*Fuqarolik jamiyati: nazariya va amaliyot*" asarida fuqarolik jamiyatini davlat boshqaruvi samaradorligini oshiruvchi muhim institut sifatida baholaydi⁶. Toshpo'latov esa fuqarolik jamiyati rivojlanishi bilan davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar sheriklik asosida shakllanishini ta'kidlaydi⁷. Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, siyosiy kommunikatsiya va ijtimoiy sheriklik masalalari yetarlicha o'rganilgan bo'lsa-da, aynan raqamli kommunikatsiya sharoitida ushbu jarayonlarning integratsiyalashgan modeli hamda ularning O'zbekiston sharoitidagi amaliy mexanizmlarini kompleks tahlil qilish masalasi dolzarb ilmiy muammo sifatida saqlanib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda siyosiy kommunikatsiya jarayonlarida davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi ijtimoiy sheriklik mexanizmlarining samaradorligini tahlil qilishda bir qator ilmiy usullardan kompleks foydalanildi. Xususan, tizimli tahlil usuli orqali siyosiy kommunikatsiya davlat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liq jarayon sifatida o'rganildi. Ushbu yondashuv Devid Istonning "*Siyosiy tizim tahlili*" asarida keltirilgan nazariy qarashlarga asoslanadi. Shuningdek, qiyosiy tahlil usuli yordamida O'zbekiston tajribasi xorijiy davlatlar amaliyoti bilan solishtirildi. Empirik tahlil asosida esa ijtimoiy sheriklik mexanizmlarining amaldagi holati, jamoatchilik kengashlari va kommunikatsiya platformalari faoliyati o'rganildi.

Bundan tashqari, siyosiy kommunikatsiya jarayonlarini tushuntirishda G. Lassuell tomonidan ishlab chiqilgan kommunikatsiya modeli ("*Kim, nima, qaysi kanal orqali, kimga va qanday natija bilan?*") metodologik asos sifatida qo'llanildi.

1. Siyosiy kommunikatsiya va ijtimoiy sheriklikning nazariy asoslari

Siyosiy kommunikatsiya zamonaviy siyosiy tizimning ajralmas elementi bo'lib, u davlat va jamiyat o'rtasidagi axborot almashinuvi jarayonlarini ifodalaydi. Bu borada M.N. Grachev siyosiy kommunikatsiyani siyosiy tizim subyektlari o'rtasidagi murakkab axborot almashinuvi tizimi sifatida talqin qiladi. Siyosiy kommunikatsiya jarayonida davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va ommaviy axborot vositalari asosiy aktorlar sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu jarayon orqali siyosiy qarorlar jamiyatga yetkaziladi, jamoatchilik fikri shakllanadi va siyosiy tizim legitimligi ta'minlanadi.

Ijtimoiy sheriklik esa davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi o'zaro manfaatli hamkorlik shakli bo'lib, u siyosiy kommunikatsiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Karimov U. va hamkorlari ijtimoiy sheriklikni jamiyatdagi manfaatlarni muvofiqlashtirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash mexanizmi sifatida baholaydi.

⁵ Solovyov A.I. *Siyosatshunoslik: siyosiy nazariya va siyosiy texnologiyalar*. – Moskva: Aspekt Press, 2014. – 210-b.

⁶ Xoliqov X. *Fuqarolik jamiyati: nazariya va amaliyot*. – Toshkent, 2018. – 115-b.

⁷ Toshpo'latov M.Z. *Fuqarolik jamiyati: tarixiy va zamonaviy modellari*. – Toshkent: O'zMU, 2023. – 115-b.

2. O'zbekistonda ijtimoiy sheriklik mexanizmlari

O'zbekistonda ijtimoiy sheriklikning huquqiy asoslari "Ijtimoiy sheriklik to'g'risida"gi Qonun bilan mustahkamlangan bo'lib, u davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlikni institutsional jihatdan tartibga soladi.

Amaliyotda ijtimoiy sheriklik quyidagi mexanizmlar orqali amalga oshirilmoqda:

jamoatchilik kengashlari

jamoatchilik eshituvlari

nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyati

ommaviy axborot vositalari orqali muloqot

Mazkur mexanizmlar davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta'minlash, fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi ishtirokini kengaytirish hamda jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

3. Zamonaviy tendensiyalar va muammolar

XXI asrda raqamli texnologiyalar rivojlanishi siyosiy kommunikatsiya jarayonlarini tubdan o'zgartirdi. Marshall McLuhan o'zining "Media – bu xabarning o'zi" asarida kommunikatsiya vositalari jamiyatdagi siyosiy munosabatlarga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi.

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar siyosiy kommunikatsiyaning muhim vositasiga aylanib, fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi faolligini oshirmoqda. Shu bilan birga, quyidagi muammolar ham mavjud:

noto'g'ri axborot (feyk xabarlar)

siyosiy manipulyatsiya

raqamli tengsizlik

kommunikatsiya sifatining pastligi

Shu sababli siyosiy kommunikatsiya jarayonlarida an'anaviy va raqamli mexanizmlarni uyg'unlashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Muhokama

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, siyosiy kommunikatsiya va ijtimoiy sheriklik o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan jarayonlar hisoblanadi. Ayniqsa, fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi ishtiroki darajasi davlat va jamiyat o'rtasidagi muloqot samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu borada M. Qirg'izboyev siyosiy ishtirok yuqori bo'lgan jamiyatlarda demokratik institutlar barqaror rivojlanishini ta'kidlaydi.

Shuningdek, Erkinov I. tadqiqotlarida siyosiy ishtirok va siyosiy legitimlik o'rtasida o'zaro mustahkamlovchi bog'liqlik mavjudligi asoslab berilgan. Ya'ni fuqarolarning siyosiy faolligi ortgan sari davlat institutlariga nisbatan ishonch ham ortadi. Bu esa ijtimoiy sheriklik mexanizmlarining samaradorligini oshiradi. Biroq, tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, O'zbekistonda ijtimoiy sheriklik mexanizmlari rivojlanib borayotganiga qaramay, ularning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, fuqarolarning siyosiy faolligi yetarli darajada emasligi, axborot almashinuvi sifatining pastligi hamda raqamli kommunikatsiya imkoniyatlaridan to'liq foydalanilmayotgani kuzatilmoqda.

Zamonaviy tendensiyalarni hisobga olgan holda, raqamli kommunikatsiya vositalari orqali fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi ishtirokini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada xalqaro tashkilotlar, xususan UNDP tadqiqotlarida inson kapitali va raqamli savodxonlik siyosiy faollikni oshirishning muhim omili sifatida qayd etiladi. Shuningdek,

Yevropa tajribasida elektron ishtirok (e-participation) tizimlari fuqarolar va davlat o'rtasidagi muloqotni samarali tashkil etishda muhim vosita sifatida qo'llanilmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, siyosiy kommunikatsiya jarayonlarida ijtimoiy sheriklik mexanizmlari davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, mazkur mexanizmlar davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash hamda fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi ishtirokini kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, zamonaviy raqamli kommunikatsiya sharoitida ijtimoiy sheriklik mexanizmlarini takomillashtirish, an'anaviy va innovatsion yondashuvlarni uyg'unlashtirish zarurati mavjud. Bu esa siyosiy tizim barqarorligini mustahkamlash va davlat hamda jamiyat o'rtasidagi ishonchni oshirishga xizmat qiladi.

Takliflar

1. Davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasida raqamli kommunikatsiya platformalarini kengaytirish zarur.

2. Jamoatchilik nazorati mexanizmlarini yanada takomillashtirish va ularning amaliy samaradorligini oshirish lozim.

3. Fuqarolarning siyosiy savodxonligini oshirish orqali ularning siyosiy jarayonlardagi faolligini rag'batlantirish kerak.

4. Ijtimoiy sheriklik doirasida nodavlat notijorat tashkilotlari rolini kuchaytirish maqsadga muvofiq.

Xorijiy ilg'or tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish orqali siyosiy kommunikatsiya tizimini rivojlantirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xabermas Y. Kommunikativ harakat nazariyasi. – Boston: Beacon Press, 1984.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022.
3. Putnam R.D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. – Princeton: Princeton University Press, 1993.
4. Almond G., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. – Princeton: Princeton University Press, 1963.
5. Solovyov A.I. Politologiya: politicheskaya teoriya i politicheskie texnologii. – Moskva: Aspekt Press, 2014.
6. Grachev M.N. Politicheskaya kommunikatsiya: teoretiko-metodologicheskiy analiz. – Moskva: AST, 2004.
7. Lasswell H. Politics: Who Gets What, When, How. – New York: McGraw-Hill, 1948.
8. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. – New York: McGraw-Hill, 1964.
9. Easton D. A Systems Analysis of Political Life. – New York: Alfred A. Knopf, 1965.
10. O'zbekiston Respublikasi. "Ijtimoiy sheriklik to'g'risida"gi Qonun. – 2014.
11. Karimov U. va boshq. Ijtimoiy sheriklik – yetuklik mezon. – Toshkent, 2020.
12. Xoliqov X. Fuqarolik jamiyati: nazariya va amaliyot. – Toshkent, 2018.
13. Toshpo'latov M.Z. Fuqarolik jamiyati: tarixiy va zamonaviy modellari. – Toshkent: O'zMU, 2023.

14. Qirg'izboyev M. Siyosatshunoslik. – Toshkent: Sharq, 2024.
15. Erkinov I. Zamonaviy siyosiy jarayonlar strukturasi fuqarolar siyosiy ishtirokining dinamikasi. – Toshkent, 2026.

